PUITTAIMESTIKU HINNANG

TARTU KESKPARK JA LÄHIÜMBRUS

Vanemuise tn 1, Poe tänav T1, Vabaduse pst T1,

osaliselt Vabaduse pst 1c ja Küüni tänav T1

Sulev Järve

Dendro SJ OÜ

2022

Hindamise eesmärk ja metoodika

Töö eesmärgiks oli hinnata kavandatava südalinna kultuurikeskuse projektalal (joonis 1) kasvavate puittaimede haljastuslikku väärtust, tervislikku seisundit ning perspektiivsust (määrata väärtusklass). Töö põhineb autori 2018. a hinnangul (Puittaimestiku hinnang, Kesklinna park (Vanemuise tn 1), Tartu), mille mahtu suurendati käesoleva töö tegemisel üle Vabaduse puiestee oleva Emajõe äärse haljasalaga. Lisaks täpsustati Keskpargis mõnede puude liigilist kuuluvust ning muudeti väärtusklasse nendel, mille seisund oli vahepealse aja jooksul halvenenud.

Välitööd tehti septembris 2022. Alusplaanina kasutati maa-ala plaani 1:500.

Joonis 1. Südalinna kultuurikeskuse projektala ulatus (tellija joonis).

Välitööde käigus uuriti ning kanti plaanile üksikpuud, puude grupid/alleed, põõsad ja põõsastikud (haljastuslikud objektid), mis jäid etteantud alale.

Puudel määrati liigiline kuuluvus, mõõdeti tüve rinnasläbimõõt ning hinnati visuaalselt võra, tüve ning juurekaela seisundit. Mitmeharulisel puul, mis harunes madalamalt kui 1,3 m, mõõdeti eraldi kõigi harude rinnasläbimõõt, mis lisas 1 olevas tabelis eraldati „&“ märgiga. Puude rühmas eri puude eraldamiseks kasutati semikoolonit (;).

Hinnangu tulemuste põhjal anti objektidele väärtusklass, mis sõltub taime liigist, mõõtmetest, vanusest, sanitaarsest ja esteetilisest seisukorrast ning kasvukohast.
Kõik objektid nummerdati ning kanti haljastusplaanile. Lisaks märgiti plaanile objektide võrade suurused (projektsioon maapinnale) nende väärtusklassi tähistava värvilise ringjoonega. Seletuskirjale on lisatud inventeeritud objektide tabel (vt lisa 1) ja kinnistu haljastusplaan. Haljastusplaanil olev objektide numeratsioon vastab tabelis olevale.

Väärtusklassid määrati vastavalt EVS 939-3:2020 (Puittaimed haljastuses, osa 3: Ehitusaegne puude kaitse) olevale metoodikale ning märgiti haljastusplaanil nimetatud värvidega:
I väärtusklass *– eriti väärtuslik puu – kindlasti säilitada – punase värviga.*
Dekoratiivse ja/või pikaealise ning haigustele ja kahjuritele vastupidava puuliigi eriti suur ja elujõuline eksemplar. Puu, mis on dendroloogiline haruldus või millel on ajalooline või kultuurilooline väärtus. Looduskaitse all olev puu.
II väärtusklass – *väärtuslik puu – üldjuhul säilitada – sinise värviga.*
Dekoratiivne, pikaealine ning mehaanilistest vigastustest, haigustest või kahjuritest kahjustamata (või väikeste kahjustustega) puu. Samuti dekoratiivse, haigus- ning kahjurikindla ja pikaealise puuliigi noor elujõuline eksemplar neile sobivas kasvukohas. Juba kahjustatud eriti väärtuslik puu. Olulise maastikulise ja ökoloogilise tähtsusega puu.
III väärtusklass *– oluline puu – võimalusel säilitada – rohelise värviga.*
Dekoratiivne puu või pikaealine ning mehaanilistest vigastustest, haigustest või kahjuritest kahjustatud, kuid veel elujõuline (juurdekasvuga) puu. Puu, mis osaleb sel kohal ökoloogiliselt tõhusa haljastuse (nt tänavahaljastuse, metsa rajatud elurajoonis krundi kõrghaljastuse) moodustamisel. Sobivas kasvukohas elustikupuu: jäme surnud puu ja tüügas, mis pakub elupaika lindudele, nahkhiirtele, putukatele, seentele jt.
IV väärtusklass *– väheväärtuslik puu – võib eemaldada – kollase värviga.*
Kiirekasvuline ja/või lühiealine puu või selliste puude isekülvne või võsundilise tekkega järelkasv, millel on arvestatav ökoloogiline tähtsus (eriti linnatingimustes). Puu, mis kahjustab või tulevikus tõenäoliselt kahjustab väärtuslikumat puud, hoonet või rajatist. Puu, mis on allasurutud seisundis. Oluliselt kahjustunud puu, mis pole ohtlik.
V väärtusklass *– likvideeritav puu – tuleb ohutustada või eemaldada – pruuni värviga.*
Surnud või tugevalt kahjustunud, inimese elule, tervisele või varale ohtlik puu.

Ala ja puittaimestiku üldandmed ning väärtushinnangud

Keskpark (algselt Kodusõja Kangelaste väljak) rajati sõjas purustatud Kaubahoovi ja teiselpool tolleaegset Kauba tänavat asunud kvartali asemele pärast varemete koristamist ja ala tasandamist 1940ndate lõpuaastail kauaaegse Tartu linnaarhitekti Arnold Matteuse juhendamisel. Istikud toodi praeguse Mathieseni pargi alal olnud metsateadlase Andres Mathieseni poolt 1938. a rajatud puukoolist. 1951. a fotol on näha tasane muruala kõnniteede ja värskeltistutatud puukestega (joonis 2), aastaid hiljem hakkavad alleepuude võrad juba liituma ning ka hekid ja põõsagrupid on märgatavad (joonis 3).

Joonis 2. Vaade pargile turuhoone katuselt 1951. aastal (foto H. Rips, ERM Fk 1198:3).

Joonis 3. Vaade 1964. aastal Poe tänava maja aknast üle pargi ehitatava kaubamaja poole (foto E. Norman, TMF 494:11).

Pargi muudavad omapäraseks seda neljast küljest ümbritsevad pärnaalleed, mis on Vabaduse puiestee, Uueturu ja Küüni tänava pool kaherealised, Poe tänava servas ühherealine. Lisaks läbib parki peaaegu mööda kunagise Kauba tänava sihti ühherealine pärnaallee. Küüni tänava allee on istutatud peamiselt harilikest pärnadest. Hääbunud ja raiutud puude asemele on mitmeid kordi istutatud suurelehist ja läiklehist pärna ning Tartu üks rahvarohkem allee on seetõttu ebaühtlase ilmega. Ülejäänud kolmes küljes kasvavad suurelehistest pärnadest ühtlased ja varjulised puuderead. Murualadele on istutatud erinevat liiki leht- ja okaspuid, põõsagruppe ning hekke. Pargipuistu on liigivaene, siin kasvab 18 erinevat liiki puittaimi. Tähelepanuväärsemad puud on endise kaubahoovi platsi ilmestavad kolm püramiidtamme (nr-d 23, 24 ja 26, joonis 4) ja mitmeharulised ginnala vahtrad (nr-d 19, 25, 27). Kõrvaloleval avaramal pargikvartalil kasvavad silmapaistvad halli sihvaka võraga okaspuud (joonis 5): neli torkavat (hõbe-) kuuske (nr-d 88, 90, 93 ja 99) ning kaks haljastuses harvaesinevat Engelmanni kuuske (nr-d 94 ja 98). Hiljem on siia istutatud neli alpi seedermändi (nr-d 55, 56, 57 ja 95).

Joonis 4. Väiksema pargikvartali keskel kasvavad kolm sammasja võraga tamme, nendest vasakul mitmeharuline ginnala ja tatari vahtra hübriidne isend (foto S. Järve 2022).

Pargipuistu on praegu ligikaudu 80 aastane. Puud-põõsad on heas ja rahuldavas seisundis, järjepidevalt hooldatud ning dekoratiivsed. Enamus lehtpuudest, v.a Küüni tänaval kasvavad pärnad on alles elukaare esimeses kolmandikus, elujõulised ning valdavalt väärtuslikud (II väärtusklassis). Küüni tänava pärnaallee vajaks uuendamist koos kasvupinnase väljavahetamisega, et tagada uutele puudele aastakümneteks vajalikud kasvutingimused.
Pargi Poe tänava poolne osa kuulub vanalinna muinsuskaitseala koosseisu.

Joonis 5. Suurem pargikvartal on teedega jagatud sektoriteks, kus kasvavad üksikpuudena halli võraga okaspuud: hõbe- ja Engelmanni kuused (foto S. Järve 2022).

Töö käigus hinnati ka Vabaduse puiestee ja Emajõe vahel olevat ametliku nimeta haljasala. See rajati Keskpargiga samal ajal jõeäärse turuplatsi kohale. Piki toonast Oktoobri puiesteed istutati rida suurelehiseid ja harilikke pärnasid, teine puuderida oli sellega paralleelselt jõeäärse teeraja servas (joonis 6). Turuhoone kõrval olnud ajutise silla juurde istutati grupp hõberemmelgaid.

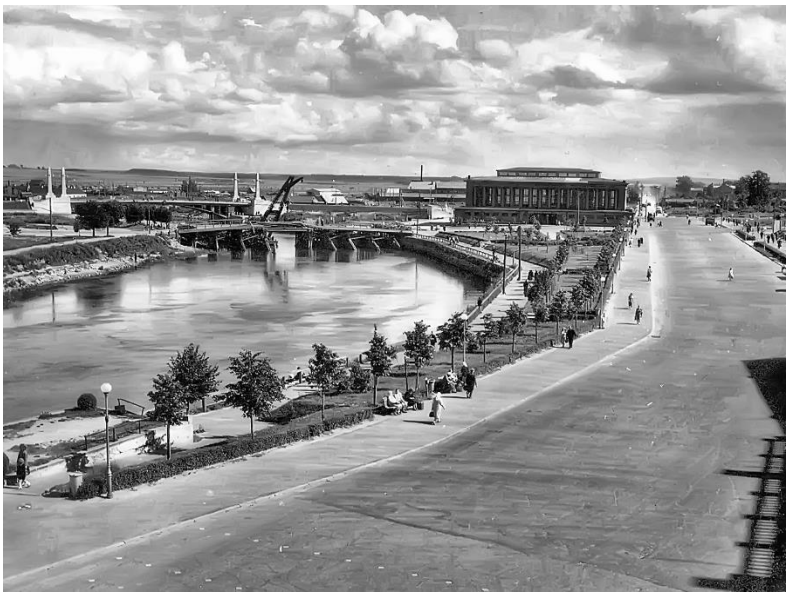

Joonis 6. Emajõe kaldapealne park 1957. aastal (foto päritolu teadmata).

Praeguseks on jõepoolne puuderida kadunud, lisandunud on grupp hõbekuuski, kaks tamme praeguse suvekohviku kõrvale ning kaks seedermändi. Puud on enamuses väärtuslikud ja olulised (II ja III väärtusklassis), kuid mitu tänavaäärset pärnapuud on saanud vigastusi ilmselt tänava laiendamise tõttu või kõnniteede ehitamisel ja peatselt kuivamas.

Joonis 7. Turuhoone ja kaarsilla vahelist pargiala piirab Vabaduse puiestee poolt suurelehiste ja harilike pärnade rida. Turuhoone parkla kõrval kasvab grupp hõbekuuski (foto S. Järve 2022).

Välitööde koondandmed koos puittaimede väärtushinnangutega on esitatud tabelis (vt lisa 1).

<u>Väärtusliku puittaimestiku säilitamisest</u>

Ehitus- või haljastusprojekti koostamisel või pargi rekonstrueerimisel arvestada säilitatavatele puudele vajaliku kasvuruumi tagamisega. Raiuda tuleb V väärtusklassi (ohtlikud, poolkuivanud) puud.

Üksikute alleepuude asendamisel tuleb arvestada kõrvalolevate vanade puude juurte konkurentsi ning valgutingimustega. Istutuste kavandamisse tuleb kaasata maastikuarhitekt.

Ehitusalas olevate puude kaitsemeetmete planeerimisel tuleb juhinduda EVS 939-3:2020 (Puittaimed haljastuses, osa 3: Ehitusaegne puude kaitse) sätestatud nõuetest. Liiklemine, materjalide ladustamine, pinnase tihendamine, igasugused kaevetööd (ka kändude juurimine) ning maapinna kõrguse muutmine (ka kasvupinnase koorimine) on säilitatavate puude

juurestiku kaitsealal keelatud. Soovitav on paigaldada juurestiku kaitseala piirile kindel piire (tarastada), et vältida mehhanismide kogemata liikumine puude lähedal.

Kokkuvõte

Keskpark ja Emajõe kaldapealne haljasala on rajatud parkidena sõjajärgseil aastaid hävinud hoonete ja tänavate asemele. Pargid on kujundatud regulaarstiilis, sirgete teede ja varjuliste alleedega. Puude istutamisel on oskuslikult kasutatud nende erinevat kasvukuju (kitsavõralised tammed-kuused ja laiavõralised ginnala vahtrad) ning oksastiku värvust (hõbedased kuused ja rohelised pärnaalleed). Pargipuistu on säilinud hästi, olles praegu valdavalt keskealine, elujõuline ning dekoratiivne. Väljavahetamist koos kasvupinnase parandamisega vajaks Küüni tänava ääres kasvav kaherealine pärnaallee.
Arvestades parkide aktiivset kasutamist tuleks puude seisundit hinnata igal aastal, soovitavalt suvekuudel.

Allkirjastatud digitaalselt

Sulev Järve
arborist-konsultant
puittaimede hindaja, tase 5
Dendro SJ OÜ
info@dendro.ee